

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री मीरा खडका
माननीय न्यायाधीश श्री हरिप्रसाद फुयाल
फैसला
०७०-सी-०५६३
मुद्दा: निषेधाज्ञा।

जिल्ला सप्तरी, वरही विरपुर गा.वि.स. वडा नं. ३ बस्ने नाजो खातुन१ पुनरावेदक
निवेदक

विरुद्ध

ऐ. बस्ने वेचु मन्सुरी१
ऐ. बस्ने जलोखा खातुन१ विपक्षी
ऐ. बस्ने सखावत मन्सुरी१ प्रत्यर्थी
ईलाका प्रहरी कार्यालय, सखडा (छिन्नमस्ता), सप्तरी१

सुरु तहमा फैसला गर्ने :- माननीय का.मु. मुख्य न्यायाधीश श्री लोकेन्द्र मल्लिक
माननीय न्यायाधीश श्री टेकराज नेपाल
पुनरावेदन अदालत राजविराज

फैसला मिति :- २०६९।०५।२४

यस अदालतमा पुनरावेदन दर्ता भएको मिति :- २०७०।०६।०७

न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा ९ बमोजिम यस अदालतमा पुनरावेदन पर्न
आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यसप्रकार छ:-

तथ्य खण्ड

१. म निवेदीकाले जिल्ला सप्तरी, मलेकपुर गा.वि.स. वडा नं.४ बस्ने हलिया खातुनबाट
निजको हक भोग चलनको जिल्ला सप्तरी, वरही विरपुर गा.वि.स. वडा नं.३ को मिन्ही

घरबास नं.९९ को चुनीलाल सौ पूर्व, दक्षिण चंचल सौ पश्चिम डगर सौ उत्तरको ०-०-१२ जग्गामा भएको पश्चिम बिटा पूर्व मुखको १५ हात लामो फुसको घर थान-१, दक्षिण बिटा उत्तर मुखको १७ हात लामो फुसको घर थान -१, उत्तर बिटा दक्षिण मुखको १७ हात लामो फुसको घर थान -१ समेत फुसको घर थान -३ जग्गासमेत हालैको बकस पाई मालपोत कार्यालय, सप्तरीको र.नं.२४३९ मिति २०६८।३।२८ गते हालैको बकसपत्र लिखत पारित गराई सो पारित बकसपत्र अनुसारको उल्लेखित घरजग्गाको घर कर तिरी घरजग्गा भोग चलन गर्दै आएको कुरामा कुनै विवाद थिएन। यसरी निवेदीकाले आमा हलिया खातुनबाट निज हकभोग चलनको मिन्ही साबिक कि.नं.९९ को ०-०-१२ जग्गामा भएको घर तथा जग्गा हालैको बकसपत्र लिखत पारित गराई घरजग्गा भोगचलन गर्दै आएको अवस्थामा मिति २०६९।१।२२ गतेका दिन विपक्षी नं. १, २ र ३ ले र अरु नचिनेका ३/४ जनासमेत भै हातहातमा कोदालोसमेत लिई मेरो उल्लेखित घरबासको ०-०-१२ मध्ये उत्तरपूर्वबाट खाली रहेको जग्गामा प्रवेश गरी सो जग्गामा खाल्डो खनी माटोको गारो भाटी बनाउन माटो थुपारी मेरो आवतजावत निकास पैठार बन्द गरेको र नयाँ घर निर्माण गर्ने भनी उक्त जग्गामा खन्न मैले रोक्न खोज्दासमेत नरोकी कुनै नाप नक्सा नगरी घर निर्माण गर्न जग खन्न शुरू गरी निर्माण सामाग्रीहरु थुपारी अन्यायपूर्ण कार्य गरी म निवेदीकाको नागरिक अधिकार ऐन, २०१२ को दफा ६ को उपदफा (५),(६) र ऐ. को दफा ९, १७ नं. बमोजिमको हक अधिकार माथि आघात पुर्‍याई रहेको हुँदा जग्गामा प्रवेश नगर्न कुनै पनि निर्माण कार्य नगर्न नगराउनका लागि विपक्षीहरुका नाममा पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८ को नियम ३३(क) नं. बमोजिम अन्तरिम आदेश जारी गरी निषेधाज्ञाको आदेशसमेत जारी गरी पाउँ भन्नेसमेत बेहोराको निवेदनपत्र।

२. यसमा के कसो भएको हो ? निवेदकको माग बमोजिमको आदेश किन जारी हुनु नपर्ने हो ? माग बमोजिमको आदेश जारी हुनु नपर्ने कारण भए सबुद प्रमाण सहित म्याद सूचना पाएका मितिले बाटाको म्याद बाहेक १५(पन्ध्र) दिन भित्र विपक्षी नं.४ का हकमा पुनरावेदन सरकारी वकील कार्यालय, राजविराज मार्फत र अन्यको हकमा आफै वा आफ्नो कानून बमोजिमको प्रतिनिधी मार्फत लिखित जवाफ पेश गर्नु भनी आदेश र निवेदनको प्रतिलिपिसमेत साथै राखी विपक्षीहरुका नाममा म्याद सूचना जारी गरी

लिखित जवाफ परे वा अवधि व्यतित भएपछि नियमानुसार गरी पेश गर्नु। साथै निवेदकले अन्तरिम आदेश माग गरेको सन्दर्भमा विचार गर्दा जिल्ला सप्तरी, वरही विरपुर गा.वि.स. वडा नं.३ अन्तर्गत मिन्ही साबिक कि.नं.९९ को पारित बक्सपत्र लिखत बमोजिमको घरजग्गामा प्रवेश नगर्नु, कुनै पनि निर्माण कार्य नगर्नु, नगराउनु भनी विपक्षीहरूका नाममा पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८ को नियम ३३(क) बमोजिम अन्तरिम आदेश जारी गरी दिइएको छ। सो को जानकारी विपक्षीलाई दिनु भन्नेसमेत बेहोराको पुनरावेदन अदालत राजविराजबाट मिति २०६९।१।२८ मा भएको आदेश।

३. जिल्ला सप्तरी, वरही विरपुर गा.वि.स. वडा नं.३ को गाउँ ब्लकमा परेको सो मिन्ही नम्बर ९९ को घरबास मिन्हाको चुनीलाल सो पूर्वदक्षिण चंचल सो पछिम डगर सो उत्तरको ०-०-१२ जग्गामा पश्चिम तर्फबाट पूर्व मुखको घर थान-१ तथा पूर्वतर्फबाट पश्चिम मुखको घर थान-१ समेत बनाई भोग बसोबास हामी वेचु मन्सुरी र जलोखा खातुनले गरेको छौं। म वेचु मन्सुरीको हजुरबुवा हिताई नदाफको नाउँमा नापी भएको जग्गा हामीले हक छोडेको लिखत नगरी वा हाम्रा हजुरबुवाले हक छोडेको लिखत नगरी गैरकानूनी रूपमा राजिनामा र हालैको बक्सपत्र लिखत गरी सो जग्गा प्राप्त गरेकोतर्फ कानूनी कारवाही गर्नेछौं। विपक्षीले दावी गरेको घरजग्गा हामी वेचु मन्सुरी र जलोखा खातुनले पुर्खौली रूपमा अहिले पनि भोग गरी आएका छौं। हामीले भोगी आएको जग्गाको अर्को मुद्दा नगरी निषेधाज्ञामा मुद्दा दर्ता गरेकोले रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्नेसमेत बेहोराको वेचु मन्सुरी, सखावत मन्सुरी तथा जलोखा खातुनको लिखित जवाफ।

४. रिट निवेदकले नै २०६६ सालको वैशाख महिनामा मेरो घरजग्गामा वेचु मन्सुरीसमेतले जबरजस्ती प्रवेश गरी घरसमेत भत्काउन लागेकोले शान्ति सुरक्षाको व्यवस्था मिलाई पाउँ भनी यस कार्यालयमा ठाडो निवेदन पेश गरेकोमा यस कार्यालयबाट प्रहरी टोली खटि गई जग्गा सम्बन्धी कुराको विवाद अदालतबाट समाधान गर्न हालैलाई कुटपीट, अशान्ति नगर्नु भनी सम्झाई बुझाई गरी दुवै पक्षलाई शान्त बनाई दिएको हो। सो बाहेक यस कार्यालयको कार्य अधिकारक्षेत्र नरहेकोले टोली फिर्ता आएको हुँदा निवेदन खारेज गरी फुर्सद दिलाई पाउँ भन्नेसमेत बेहोराको

ईलाका प्रहरी कार्यालय, सखडा, सप्तरीका तर्फबाट कार्यालय प्रमुख प्रहरी नायव निरीक्षक लोकबहादुर प्रधानको लिखित जवाफ ।

५. यसमा निवेदन दावीको जग्गाका सम्बन्धमा विवाद देखिई मुद्दासमेत परी चलिरहेको भन्नेसमेत देखिंदा यस्तो विवादित विषयमा निषेधाज्ञा आदेश जारी हुने अवस्था देखिएन । निवेदकको निवेदन खारेज हुने भई अन्तरिम आदेशसमेत निष्कृत हुने ठहर्छ भन्नेसमेत बेहोराको पुनरावेदन अदालत राजविराजबाट मिति २०६९।५।२४ मा भएको आदेश ।
६. म पुनरावेदकले हलिया खातुनबाट निजको हक भोगको मिन्ही साबिक कि.नं.९९ को ०-०-१२ जग्गामा भएको फुसका घर थान-३ बकस पाई मालपोत कार्यालय, सप्तरीबाट बकसपत्र लिखत पारित गराई लिएको जग्गा समेतको घर कर तिरी विधिवत रुपमा घरजग्गा भोग चलन गर्दै आएको घरजग्गामा बिना आधार प्रमाणले कसैलाई प्रवेश गर्न मिल्दैन । यसरी बकस पाएको घर सम्बन्धित मालपोत कार्यालय, सप्तरीबाट विधिवत पारित गराई लिएको हुँदा त्यस्तो निर्विवाद रुपमा पारित भएको लिखत र दर्ता कायम रहेसम्म सो पारित लिखतको घरजग्गामा कसैलाई कानूनी आधार नरहेको अवस्थामा नागरिक अधिकार ऐन, २०१२ को व्यवस्था अनुसार आर्जन गर्ने, भोग गर्ने, घरबास गर्नेसमेत कुरामा विपक्षीले प्रवेश गरी नयाँ कार्य नगर्ने नगराउनेतर्फ विपक्षीको नाममा निषेधाज्ञाको आदेश जारी गर्नु पर्नेमा सो नगरी निर्विवाद भोग चलनको घरजग्गामा नयाँ निर्माण कार्य नरोकी निवेदन नै खारेज गर्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०६९।५।२४ को अन्तिम आदेश त्रुटिपूर्ण छ, उक्त त्रुटिपूर्ण आदेश बदर उल्टी गरी पाउँ भन्नेसमेत बेहोराको यस अदालतमा दायर भएको नाजो खातुनको पुनरावेदनपत्र ।
७. यसमा विवादित मिन्ही घरबासको नं.९९ को ०-०-१२ जग्गा पुनरावेदकले आमा हलिया खातुनबाट मिति २०६८।३।२८ मा हा.व. प्राप्त गरेको भन्ने देखिन आएको छ । सो हा.व. लिखत उपर अदालतमा मुद्दा परेको भन्ने स्पष्ट देखिन आएको छैन । हा.व. लिखतबाट निवेदकको हकमा रहेको भन्ने देखिन आएको र विपक्षीहरूको बीचमा यस विषयमा अन्य मुद्दाको विवाद चलेको भन्ने देखिन नआएको अवस्थामा निषेधाज्ञा जारी नहुने खारेज हुने ठहर्न्याई पुनरावेदन अदालत राजविराजबाट मिति २०६९।५।२४ मा भएको आदेश प्रमाण मूल्याङ्कनको रोहमा फरक पर्न सक्ने देखिंदा

छलफलका लागि मुलुकी ऐन, अ.व.२०२ नं. बमोजिम प्रत्यर्थी झिकाउनु। साथै मिनी घडेरी नं.९९ को सम्बन्धमा निवेदक र विपक्षीहरूको बीचमा सप्तरी जिल्ला अदालत, राजविराजमा कुनै मुद्दा परेको र फैसला भएको छ, छैन ? भए सो प्रमाण मिसिल र नभए सो को जवाफ पठाई दिनु भनी सप्तरी जिल्ला अदालतमा लेखी पठाई नियमानुसार गरी पेश गर्नु भन्नेसमेत बेहोराको यस अदालतबाट मिति २०७३।१२।१५ मा भएको आदेश।

८. सो सम्बन्धमा वादी वेचु मन्सुरीसमेत प्रतिवादी नाजो खातुनसमेत भएको मुद्दा यस अदालतबाट मिति २०७४।१०।१४ मा फैसला भएको दे.नं. ०७२-CP-०२६१ को हक कायम समेत मुद्दाको मिसिल थान-१ र तपसिलमा उल्लिखित प्रमाण मिसिलसमेत जम्मा थान-१ यसै साथ पठाइदिएको भन्ने सप्तरी जिल्ला अदालतको च.नं. ५१९४ मिति २०७७।१०।०६ को यस अदालतसमक्ष पेश गरेको पत्र।

आदेश खण्ड

९. नियमबमोजिम दैनिक पेसी सूचीमा चढी निर्णयार्थ यस इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदनपत्र सहितको सम्पूर्ण मिसिल अध्ययन गरी सुनुवाईको लागि पटकपटक पुकारा गर्दासमेत कोही पनि उपस्थित हुन आएको पाइएन। प्रस्तुत मुद्दामा निवेदन दावी बमोजिमको घरजग्गा कि.नं. ९९ को सम्बन्धमा निषेधाज्ञा आदेश जारी नहुने भनी रिट खारेज गर्ने गरी अन्तरिम आदेशसमेत निष्कृत हुने ठहर्‍याई तत्कालीन पुनरावेदन अदालत राजविराजबाट भएको मिति २०६९।५।२४ को आदेश मिलेको छ, छैन ? पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्छ, सक्दैन ? सोही विषयमा निर्णय दिनुपर्ने देखिन आयो।
१०. यसमा पुनरावेदक नाजो खातुनले हलिया खातुनबाट जिल्ला सप्तरी, वरही विरपुर गा.वि.स. वडा नं.३ को मिन्ही घरबास नं.९९ को चुनीलाल सौ पूर्व, दक्षिण चंचल सौ पश्चिम डगर सौ उत्तरको ०-०-१२ जग्गामा भएको पश्चिम बिटा पूर्व मुखको १५ हात लामो फुसको घर थान-१, दक्षिण बिटा उत्तर मुखको १७ हात लामो फुसको घर थान -१, उत्तर बिटा दक्षिण मुखको १७ हात लामो फुसको घर थान -१ समेत फुसको घर थान -३ जग्गासमेत हालैको बकस पाई मालपोत कार्यालय सप्तरीको र.नं. २४३९ मिति २०६८।३।२८ गते हालैको बकसपत्र पारित गराई सो पारित बकसपत्र अनुसारको उल्लिखित घर जग्गाको घर कर तिरी जग्गा घर भोगचलन गर्दै

आएकोमा मिति २०६९।१।२२ गतेका दिन विपक्षीहरूले खाली रहेको जग्गामा प्रवेश गरी सो जग्गामा नयाँ घर बनाउन जग खनी मेरो आवतजावत गर्ने निकास पैठार बन्द गर्न लागेको हुँदा जग्गामा प्रवेश नगर्नु कुनै पनि निर्माण कार्य नगर्नु नगराउनु भनी विपक्षीहरूका नाममा अन्तरिम आदेश जारी गरी निषेधाज्ञाको आदेशसमेत जारी गरी पाउँ भन्नेसमेत बेहोराको निवेदन दावी भएकोमा हाम्रा हजरबुबाले हक छाडेको लिखत नगरी गैरकानूनी रूपमा राजिनामा र हालैको बकसपत्र लिखत गरी सो जग्गा प्राप्त गरेको तर्फ कानूनी कारवाही गर्नेछौं। निवेदकले दावी गरेको जग्गाघर हामीले पुर्खौली रूपमा अहिलेपनि भोग गरी आएका छौं। हामीले भोगी आएको जग्गामा निषेधाज्ञा मुद्दा दर्ता गरेकोले रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्नेसमेत बेहोराको लिखत जवाफ रहेको देखिन्छ। निवेदन दावीको जग्गाका सम्बन्धमा विवाद देखिई मुद्दासमेत परी चलिरहेको भन्नेसमेत देखिँदा यस्तो विवादित विषयमा निषेधाज्ञा आदेश जारी हुने अवस्था देखिएन। निवेदकको निवेदन खारेज हुने भई अन्तरिम आदेशसमेत निष्कृत हुने भनी तत्कालिन पुनरावेदन अदालत राजविराजबाट मिति २०६९।५।२४ मा भएको अन्तिम आदेश उपर निवेदक नाजो खातुनको चित्त नबुझी प्रस्तुत पुनरावेदन पर्न आएको देखियो।

११. पुनरावेदनपत्रमा पुनरावेदकले विवादित मिन्ही घरबास नं. ९९ जग्गा हलिया खातुनबाट हालैको बकस पाई मालपोत कार्यालय सप्तरीको र.नं. २४३९ मिति २०६८।३।२८ गते हालैको बकसपत्र पारित गराई सो पारित बकस अनुसारको उल्लिखित घर जग्गाको घर कर तिरी जग्गा घर भोगचलन गर्दै आएको हुँदा निर्विवाद भोग चलनको जग्गा घरमा विपक्षीहरूको नयाँ निर्माण कार्य नरोकी निवेदन नै खारेज गर्ने गरी भएको फैसलामा गम्भीर कानूनी त्रुटी रहेको छ। उक्त त्रुटिपूर्ण फैसला बदर उल्टी गरी पाउँ भनी मुख्य जिकिर लिएको देखिन्छ।

१२. निर्णयतर्फ विचार गर्दा, निवेदन दावीको जग्गा सम्बन्धमा विवाद देखिई यिनै पुनरावेदक उपर प्रत्यर्थीहरूले यस अघि तत्कालिन पुनरावेदन अदालत राजविराजसमक्ष जालसाज मुद्दा (०६९-FJ-००३८) दायर गरेको देखिन्छ। उक्त मुद्दामा दाबी लिएको २००४ सालको नापीको मिन्ही नं. ९९ को ०-०-१२ क्षेत्रफल जग्गा घरबाससमेत हामी वादीहरूको हक हुन आउनेमा विपक्षीहरूले मिलेमतो गरी गराएको सर्जमिन सिफारिसलाई किर्ते जालसाजी ठहराई एक आपसमा गरे गराएको राजिनामा, हालैको

बकसपत्र लिखतहरुसमेतलाई किर्ते जालसाज ठहर गरी पाउँ भन्ने वादी दावी रहेकोमा हदम्याद नघाई दायर हुन आएकोले तथ्य भित्र प्रवेश गरी बोल्न मिलेन भनी उक्त जालसाज मुद्दा खारेज हुने गरी मिति २०७१।११।१३ मा फैसला भएको देखिन्छ।

१३. प्रस्तुत मुद्दाका प्रत्यर्थीहरु वेचु मन्सुरी र तफेजुल मन्सुरी वादी र पुनरावेदक नाजो खातुन समेत प्रतिवादी भएको हक कायम लिखत दर्ता बदर, घरकर दर्ता बदर दर्ता कायम जग्गा घर खिचोला मेटाइ चलन (०७२-CP-०२६१) मुद्दामा बाजे हिताई नदाफको निधनपछि पिता तुलाइको नाममा र तुलाइपछि हाम्रो हक हुन आउने भएकोले हाम्रो हक कायम गरी खिचोला मेटाइ पाउँ भन्नेसमेत दावी लिएको देखिएबाट विवादित घरजग्गा कि.नं. ९९ मा यी प्रत्यर्थीहरुकोसमेत हक स्थापित भइसकेको भन्ने देखिन आएन। उल्लिखित मुद्दामा सप्तरी जिल्ला अदालतले फैसला गर्दा “सर्जमिन मुचुल्काकाका सम्पूर्ण व्यक्तिहरुले विवादित घरजग्गा कि.नं. ९९ मा प्रतिवादीहरु नाजो खातुनसमेतले बिगत लामो समयदेखि घर बनाई बसोबास र भोगचलन रहेको भनेको अवस्थामा सो कुरालाई वादी वेचु मन्सुरीसमेतले तथ्ययुक्त ढंगले खण्डित गर्दै आफ्नो दावीलाई स-प्रमाण पुष्टि गर्न सकेको देखिंदैन। वादी दावी नपुग्ने ठहर्छ भनी फैसला गरेको देखिन्छ र सो फैसला उच्च अदालत जनकपुर, राजविराज इजलासबाट सदर भएको देखिन्छ।

१४. यसरी निवेदन दावीको घरजग्गा कि.नं. ९९ का सम्बन्धमा पहिले यिनै पुनरावेदक र प्रत्यर्थीहरु बीच मुद्दासमेत परी विचाराधीन रहेको भन्ने देखिंदा विवादित विषयमा निषेधाज्ञा आदेश जारी हुने अवस्था देखिएन भनी तत्कालीन पुनरावेदन अदालत राजविराजबाट अन्तिम आदेश भएको देखिन्छ।

१५. निवेदन दावीको घरजग्गा कि.नं.९९ का सम्बन्धमा विवाद देखी यिनै पुनरावेदक र प्रत्यर्थीहरु बीच विभिन्न मुद्दासमेत परी विचाराधीन रहेको भन्ने देखिंदा विवादित घरजग्गामा पुनरावेदकको निर्विवाद हक रहेको अवस्था देखिन आएन। निषेधाज्ञाको आदेश विवाद रहित हकभोग रहेको अवस्थामा मात्र जारी हुने हुन्छ। निषेधाज्ञा जारी हुन निर्विवाद हकको प्रमाण हुनुपर्ने हुन्छ। निवेदन दावीको जग्गाको सम्बन्धमा विवाद देखिई मुद्दासमेत चलिरेको भन्नेसमेत देखिंदा प्रथम दृष्टि (Prima Facie) मा नै निर्विवाद हकाधिकार रहेको नदेखिंदा माग बमोजिमको आदेश जारी गर्न मिल्ने देखिन आएन।

१६. अतः माथि विवेचित तथ्य, आधार र प्रमाणबाट पुनरावेदन अदालत राजविराजबाट मिति २०६९।५।२४ मा भएको अन्तिम आदेश मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन। प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी फैसला विद्युतिय प्रणालीमा अपलोड गरी मिसिल नियमानुसार अभिलेख शाखामा बुझाइदिनू।

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत : लक्ष्मी राना

कम्प्यूटर अपरेटर : हर्क माया राई

इति संवत् २०७८ साल पौष ११ गते रोज १ शुभम् ।